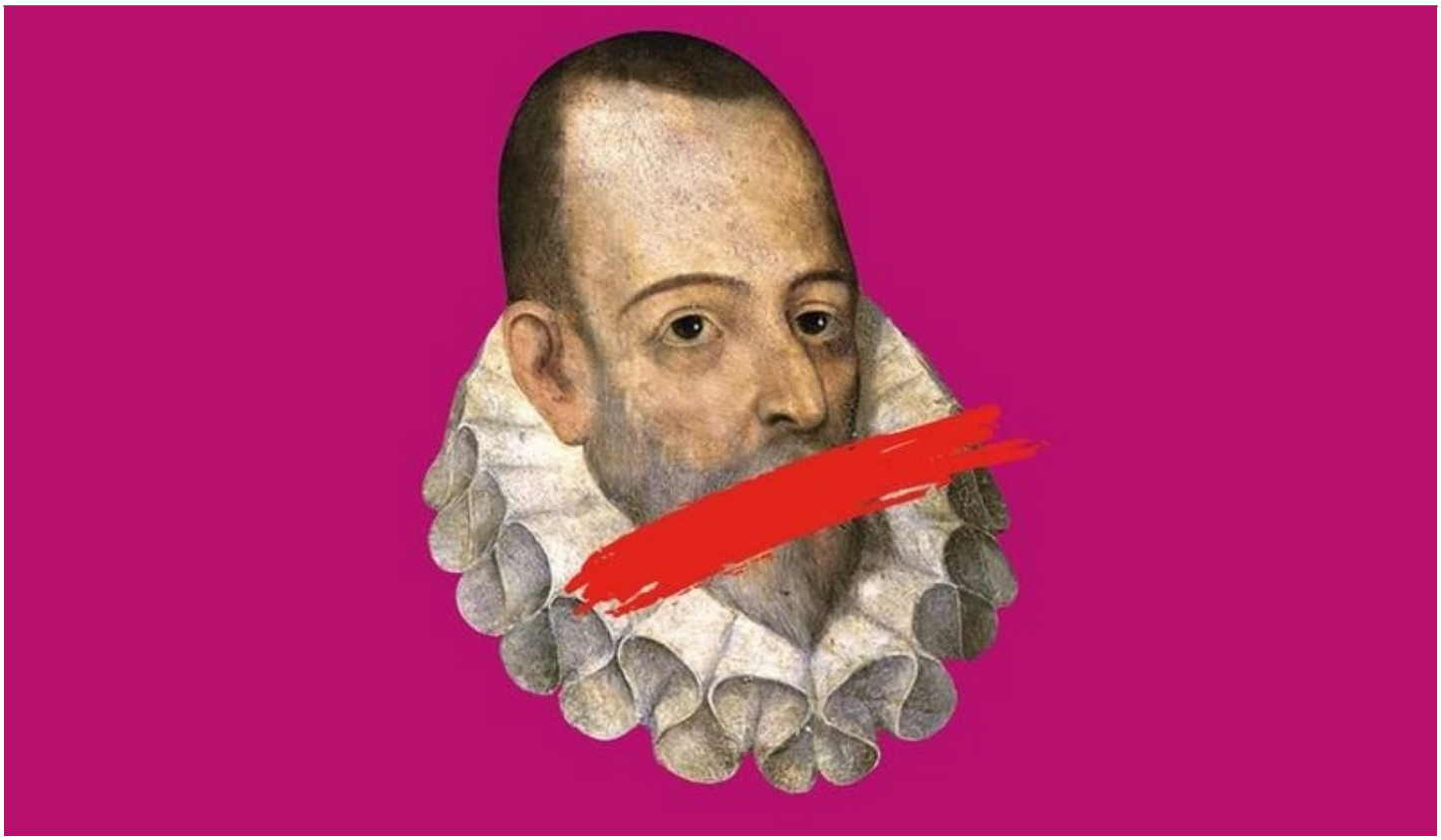

Contrahistòria: entre la servitud i la Inquisició

Autor: Quim Gibert
Data de publicació: 17-03-2025

En Quim Gibert, autor d'"Elogi de la transgressió", ens ofereix aquesta ressenya del llibre d'En Jordi Bilbeny 'Inquisició i decadència'.

Dant Alighieri, Boccaccio, Petarca, entre d'altres literats prerenaixentistes d'alta volada, són els que eleven el vell romanç toscà cap a una llengua de cultura i espiritual: l'italià. La literatura clàssica dels florentins, en l'instant que es va adaptar a les noves tendències humanistes, va possibilitar l'assentament progressiu de la llengua arreu de la bota itàlica. Serà així com l'italià, amb el rang d'oficial, podrà competir amb el llatí, el grec i el català, aleshores els valors lingüístics a l'alça.

I és que, de la mateixa manera, Ramon Llull, Ausiàs March, Anselm Turmeda, Jaume Roig, Roís de Corella, Lluís Vives, Joan Timoneda... conformaven també una tradició literària excepcional. Per contra, la Castella del XVI, que coincideix de ple curiosament amb el Siglo de Oro español, registrava un índex d'analfabetisme altíssim, que encara es disparava més en cercles femenins.

Jordi Bilbeny (Arenys de Mar, 1961), historiador, en l'assaig Inquisició i Decadència. Orígens del genocidi lingüístic i cultural a la Catalunya del segle XVI (Librooks, 2018), assenyala que si a Espanya hi havia una llengua de prestigi, a les darreries del XV, aquesta era la catalana, que es va expandir Mediterrània enllà. I que, en paral·lel, la nostra literatura es trobava en el seu màxim esplendor: «Sorprenentment vint anys després el català havia esdevingut una llengua pràcticament inexistent en el món literari.» Bilbeny afegeix que, en canvi, la llengua castellana en prou feines s'havia mogut de la península: «i no havia esdevingut cap referent de cultura internacional.»

L'autor d'Inquisició i Decadència vincula l'estrany fenomen amb les lleis censores i la creació, per part dels Reis Catòlics, del Tribunal del St. Ofici de la Inquisició (1478-1834). Els monarques seran els encarregats de triar els inquisidors, que esdevenen una policia estatal amb la missió inicial de depurar les heretgies. Però, ben mirat, l'esmentada institució funcionarà al servei de la construcció d'un estat modern, amb el castellà com a eix vertebrador.

L’historiador arenyenc constata, en el decurs de l’assaig, que els inquisidors castellans s’apropiaran de les principals joies de la literatura catalana (confiscació d’edicions, suplantació d’autors, impremtes vigilades, desaparició d’obres, crema de llibres, textos censurats...): «En Joan Boscà en clau, sota l’aparença d’un poema sensual, parla del país, de la llengua, de la seva obra i dels qui, sota pors i amenaces, l’han obligat a traduir-la al castellà.» En paral·lel, Bilbeny deixa constància d’una quinzena de literats del XVI empesos a castellanitzar els seus llibres, malgrat fer-ho a contracor. I és que no seguir les indicacions dels censors, sobretot en el regnat de Felip II de Castella, podia comportar penes greus (mort, pèrdua de béns, desterrament). Descol·loca que aquest període de més de dos-cents anys, en el qual la nostra literatura tot d’una emmudeix a la força, sigui titllat de Decadència quan no va ser altra cosa que un intent de lingüicidi cultural. A propòsit de Decadència, el d’Arenys de Mar es pregunta qui va posar aquest nom i quan: «és un mite impulsat pel nacionalisme espanyol, i continuat pels erudits catalans que, a fi de guanyar-se un lloc entre les glòries acadèmiques dels seus dominadors, n’han fet seguidisme covard i estult.» Jordi Bilbeny considera cabdal no deixar d’aprofundir en la censura dels segles XV, XVI i XVII, temàtica central d’Inquisició i Decadència, per més que això suposi replantejar de nou i d'arrel tota la història.

«Preferimos ser ignorantes pero buenos, antes que doctos pero malos españoles», he sentit dir.

Quim Gibert
Autor d’Elogi de la transgressió